

Oma vapp

Foto autoris Ventspils Tūrisma informācijas centra foto arhīvs

Igal riigil, linnal on oma sümboolika: lipp, hümn, vapp. Ventspils linnal on ka selle erinevuse ja kuuluvuse sümbolid. Ventspils lipp ja hümn on taassünni ja taastatud iseseisvuse ajal loodud sümbolid. Aga Ventspils vapi elemente võib leida juba 1369. aastast vahapitseris ja seda peetakse üheks vanimaks heraldikasümboliks Lätis.

Sõna vapp ise tuli hiljem venekeelsest sõnast *репб*, mis omakorda on tuletatud poola *herb* ja saksa keelest *Erbe* (*pärand*). Seetõttu sisaldab sümboli nimi juba olulist teavet selle kohta, et see pärandub geneetilise koodina põlvest põlve.

Ventspils vapi aluse moodustab võrk, teaduslikult nimetatakse seda damaskiks (Damaskuse mõõga ornamentina) ja vappide ajalugu on seotud juba relvadega – Ristisõdadega, rüütliturniiridega. Aga miks mitte võrk, siin elavad kalamehed! Ülemisel poolel – rist (nimetatakse Templirüütli ristiks). Saksa rüütlid nimetasid seda oma võimu sümboliks, Ventspils on aga Liivi ordu sadam. Aga risti all – jahisarv. Mida see võiks tähendada? Seda, et Ventspils pool on palju metsi ja seega head jahimaad.

Linna vanima minevikuga seotud heraldisümbolid, jahisarv ja Liivi ordu rist, säilivad Ventspilsis ka järgmistel sajanditel, kui tegemist on Kurzeme-Zemgale hertsogiriigi ehk Kurzeme kubermanguga. Tõsi, kilbi värvid või vormid on aeg-ajalt muutunud vastavalt heraldilise ja kunstilise maitse, aga ka poliitilis-ideoloogiliste tingimuste muutmisele.

Kuid kõige rohkem muutusi toimus 20. sajandil sümboolika mõistmise ja rakendamise omapäraste käänakutega.

Uues riigis Lätis muutusid sümboolika küsimused aktuaalseks 20. aastate alguses pärast Läti Vabariigi lipu ja vapi seaduse vastuvõtmist. 1923. aastal asutati heraldikakomitee. Tol ajal oli 36-st linnast vaid 19-l seaduslikult kinnitatud vapp, kuid nagu komisjon tunnistas, ei sobinud kõik need iseseisva Läti riigi ideega, näiteks Latgale linnade vapp meenutas Polotski vappi, mille kilbi ülaosas oli kahepäine kotkas. Ventspils vapol oli seevastu teise perioodi, Liivimaa sümboolika. Sel ajal seostati rahvusliku eneseteadvuse kujunemist kõige saksapärase eitamise ja paljusid elemente ajaloolistes vappides tajuti saksapäraselt, mis iseloomustasid lätlaste sajandeid kestnud allutamist, seega ei vastanud selline sümboolika uue riigi valitsuse nõuetele. Tuleb märkida, et vallad soovisid vabastada ka ajaloolised vapid mitte-Läti pärasest elementidest. Kõige karmim eitust tabas risti. Ventspils linnavolikogu taotles ka risti asendamist teise sümboli, Lāčplēsis (Karutapja) tuleristiga või kiirtega tuletorniga. Huvitav on see, et Riial ja Valmieral oli sarnane soov saksa ristist loobuda. Ventspils ajalooline sümboolika säilitati viimasel hetkel, vahetult enne presidendile kinnitamiseks esitamist, kustutades protokollist “tulise risti”. Ventspils linna vapi kinnitas ametlikult Läti Vabariigi president Jānis Čakste 31.oktoobril 1925. aastal.

Kui Läti 1940. aastal iseseisvuse kaotas, siis formaalselt vapi kasutamist ei tühistatud ega keelatud, kuid praktikas seda ei kasutatud. 1960. aastate lõpus tekkis taas vajadus sümbolite järele ja nii nagu 20. sajandil. alguses ei meeldinud ajaloolisele vapile saksa rist, mis asendati sümboolselt neutraalse meremeherooliga. LNSV lipu elementide ja värvide kasutamine on omane tolleaegsetele vappidele.

Sümbolid omandavad rahvusliku taassünni ajal palju suurema tähtsuse, näidates rahva soovi oma riigi iseseisvuse taastamiseks ning 29. märtsil 1989 taastab Ventspils ajaloolise, 1925.a. kinnitatud vapp.

2011. 28. juulil 2011 registreeris Läti Vabariigi Kultuuriministeerium Ventspils linna Vapi vappide registris.

Linnalipu loomine on seotud ka vapi ajalooaga. Pärast ajaloolise vapi taastamist – 29. märtsil 1989, kui Ventspils Rahvasaadikute Nõukogu otsusega sai linn tagasi 1925. aastal kinnitatud vapi kuju, tekkis vajadus luua Ventspils linnalipp.

Ventspils vapi kujunemise lugu

Linnal on oma kirja- ja kõnesõna ning oma värvide ja sümbolite keeles loodud “sõna” – vapp. Esimene võib ajaloo jooksul enam-vähem muutuda, teine – pidev ja ainult harva, eriti ebasoodsates tingimustes, moonutatud või isegi kadunud. Seda kinnitab ka Windau/Виндава/Ventspils “visuaalse nime” ehk linnavapi lugu.

Ventspils on üks väheseid keskaegseid linnu Lätis, millel juba 14. saj. hakkab kujunema oma heraldiline sümboolika. Üks 11-st Liivi ajal (13.-16. sajandil) siin linnaõiguse omandanud asulast ei saa jääda ilma kodaniku enesekindlust kinnitava märgita – see oleks tollasele avalikule arvamusel vastuvõetamatu! Vanim, millest alles veidi hiljem saab kindlasti linna vapp, on säilinud 1369. aastal dokumentidele lisatud ümaras vahapitseris. Selle kesket on ruudulises väljakus kujutatud laiendatud otstega rist, selle all – kumer jahisarv. Pitseri tekst kõlab: “pitser Venta linnas elavatele ametnikele” (*[S]igillum burgencium in Winda manencium*).Kui seda kujutist ei saa veel pidada vapiks selle sõna täies tähenduses (kujutatud elemendid ei ole kilbi sisse asetatud), on see kahtlemata Ventspils linna heraldilise sümboli alguseks, kuna nii rist kui ka sarv säilib peafiguuridena ka siis, kui need on paigutatud vapistilbi sisse. Nende reprodutseerimine detailides või stiliseering ei ole hädavajalik – iga kunstnik või vapi reprodutseerija varieerib neid ajaloo jooksul veidi vastavalt enda soovidele. Teisiti on see vaid 20. sajandil, mil ühiskond harjus täpsete seeriatoodetega ja soovib seda näha ka vapi kujutises.

Kõigi vapol kujutatud sümbolite tähendust ei ole lihtne selgitada. Ristiga on lihtsam – see sümbooliseerib asulat kui Liivi ordu linna. Sarnaselt näiteks Valmiera või Riia vapol kujutatud raudristid. Jahisarve kuju kohta on erinevaid selgitusi. Üks versioon väidab, et jahisarv on laialt levinud sümbol Lääne-Euroopa linnade ja perekondade heraldikas ning nende traditsioonide mõjul jõudis see ka Ventspils sümboolikasse. Baltisakslane ajaloolane K. Metigs arvas, et Ventspils puhul võib jahisarv olla seotud ka väga praktilise asjaga – jahipidamisega, sest Ventspils Komturi üks lähemaid abilisi oli spetsiaalne kullipidaja, kes püüdis, jälgis ja treenis kullid jahipidamiseks.

Ainus muutuv element näib olevat vapi värvid ja metallid. Ventspils raekoja 1728. aasta protokolliraamatus on kirjas, et “kilbi ülemises osas valgel väljal kuldne rist . . all tumesinisel väljal võrk, sellel must sarv kuldse huuliku ja äärisega...”. 19. sajand alguses on märgitud, et kogu kilbi pindala on must ning sarv ja rist on hõbedased. Alles 1846. aastal kinnistub tänapäevalgi kasutatav värvide ja metallide kombinatsioon. Tõsi, kõik need kirjeldused viitavad “kalavõrgule”, mida tavaliselt kujutatakse kilbi alumises osas, aga ka jahisarve, mis on ripunud lülide külge ristil. Nii kujutati Ventspils vappi kuni 1925. aastani, mil R. Zariņa või mõne tema õpilase joonistatud vapp (autorsuse küsimus pole siiani selge) omandab piirjooned, mida linn kasutab tänaseni: “Hõbedane jahisarv purpuri väljal hõbedase võrguga kullast huuliku, rõnga ja äärisega, selle kohal kuldne rist”. Kuid Läti Vabariigi esimestel eksisteerimisaastatel rahvuspatriotiliste tuulte mõjul, eitades vana “saksa” pärandit, kutsus linnavalitsus heraldikakomiteed üles muutma teatud vapi kujundeid, “pannes kas läti – Lāčplēsi(Karutapja) tulerist või kiirtega tuletorn senise Saksa raudristi asemel”. Olgu öeldud, et samasugune soov saksa raud ristist loobuda oli tollal ka Riia ja Valmiera vallas. Pärast muistsete, ajalooliste vappide kirjelduste ja kujutiste kinnitamist otsustas heraldikakomitee siiski ajalooliste elementide säilitamise kasuks.

Nõukogude okupatsiooni ajal koges Ventspils linna sümbol, nagu ka teiste Läti linnade vapid, pikka “keelamise” või “unustamise” perioodi. Alles 20. sajandil. 1960. aastate lõpus keskenduti linnavolikogude heraldilise sümboolika loomisel ka Ventspils vapi loomisele. Ventspils muuseumi kogus on ligikaudu 40 erinevat visandit, milles uut sümboolikat on käsitletud kõige kujuteldamatul viisil – nii kajakate, ankrute ja laevade kui ka J. Fabriciuse monumenti ja suuri viieharulisi tähti kujutades. Pärast pikki arutlusi kiideti 1970. aastal heaks sümbol, mis ühendab endas nii muistset kui nõukogudelikku: kilbiala ülemises osas on esindatud jahisarv, alumises osas aga laevarool. Rist kui võõra ideoloogia sümbol on loomulikult kadunud. Kõige keskel – Läti NSV lipu värvid.

Ventspils sai oma ajaloolise sümboolika tagasi 1989. aasta märtsis, mil kunstnik A. Noriši joonised taaselustas 1925. aastal kinnitatud sümboliga. 1993. aastal taastati see taas koos teiste linnade vappidega Riigi Heraldikakomisjonis (joonistuskunstnikud J. Ivanovs, G. Kirke, L. Šönbergs). Kirjeldus, mis on heraldikas kõige olemustikum, on analoogne, jooniseid eristavad tähtsusetud, esmapilgul märkamatud detailid. Praktikas kasutatakse linnas A. Noriši joonise varianti. Tahame uskuda, et linna iidne sümbol jääb eksisteerima (kasutatakse) veel palju sadu aastaid. (Dr. hist. Armands Vijup)

🏠 Dārzu iela 6, Ventspils

📍 Dārzu iela 6

